

Hedström, Peter. 2005 _Cambridge: Cambridge University Press

Administración&Ciudadanía. _1/2006

Dissecting the Social. On the Principles of Analytical Sociology

Precedido pola obra de Barbera (2004), coa cal presenta unha afinidade notable, o libro obxecto desta recensión culmina unha empresa que se pon en marcha anos atrás, cunha recompilación de textos coeditada polo propio Hedström, de destilación do produto dun conxunto recente de contribucións heteróclitas, desde os puntos de vista tanto teórico como conceptual, xeradas pola confluencia de intereses intelectuais en torno ao concepto de mecanismo (social) e á concepción alternativa da explicación e a teorización sociais que nel se cifra, nunha serie de elementos ou principios comúns constitutivos da chamada *Socioloxía analítica* (SA). Dado o carácter case programático do presente texto, son numerosos os extremos epistemolóxicos, teóricos e metodolóxicos susceptibles de análise. Porén, razóns de espazo fórzannos a ofrecer unha lectura deliberadamente selectiva, inspirada pola nosa resolta inclinación cara a un enfoque de socioloxía que, por aspirar á precisión, á claridade, á abstracción e ao realismo analítico, Boudon cualificaría de *científica*, para diferenciala das socioloxías *de cámara, expresiva e crítica*, das que as dúas últimas experimentaron unha inflación, ao noso xuízo, inmoderada nas últimas décadas.

O obxectivo de Hedström é clarificar en que consiste unha explicación baseada en mecanismos, entendidos como constelacións de actores e actividades vinculados entre si de tal modo que producen regularmente o tipo de fenómeno social explicado. Ese obxectivo baséase na convicción de que por medio desa clase de explicación é posible satisfacer un *desiderátum* expresado cada vez máis a miúdo nas ciencias sociais, entre outros, por Goldthorpe: o aumento da conexión entre teoría social e investigación empírica. Para logralo, Hedström propón a que denomina teoría DBO (acrónimo de desexos, crenzas *-beliefs-* e oportunidades). Nela, os DBO son entidades que poden combinarse segundo patróns diversos e que, conxuntamente coas súas propiedades e interaccións, constitúen os *mecanismos xeradores* da acción individual; esta, á súa vez, xera os resultados sociais en cuxa explicación están interesadas as ciencias sociais. Estes mecanismos *elementais*, causas próximas da acción individual, están inseridos en mecanismos *moleculares* compostos polos actores individuais e as súas interaccións, e median entre estes e aquela. A diferenza entre os niveis dos mecanismos é estritamente metodolóxica e non supón unha estratificación ontolóxica da realidade en niveis, do mesmo modo que a concepción anexa dos fenómenos sociais como *emerxentes* se inspira nunha concepción epistemolóxica, non ontolóxica, da *emerxencia*. Dado o papel crucial da acción individual na explicación, a teoría explicativa debe incorporar unha teoría da acción explícita e tanto psicolóxica como socioloxicamente verosímil, en cuxo centro se encontra un actor típico-ideal.

De acordo con estas concepcións, Hedström senta as bases para o desenvolvemento do seu enfoque desembarazándose de modelos de explicación alternativos (a explicación baseada na lei de cobertura e a explicación estatística) con argumentos persuasivos; expoñendo as deficiencias do instrumentalismo característico da teoría da elección racional (TER) e da microeconomía, que se apoia nunha confusión entre os enunciados *descriptivamente falsos* dos seus propios modelos e os enunciados *descriptivamente incompletos*, cos cales se constrúe por necesidade todo modelo explicativo; e reducindo a TER e certas teorías da aprendizaxe, todas elas de carácter metodolóxico-individualista, a especies do xénero DBO.

Seguidamente, expoñeremos as nosas limitadas reservas e resaltaremos algunhas das tomas de posición máis valiosas do autor. Respecto ás primeiras, non podemos deixar de manifestar certo fastío ante a reiteración de dous dos vicios, aínda que menores, máis reprobables, ao noso xuízo, das ciencias sociais. Por un lado, parte da crítica ao modelo da lei de cobertu-

ra é unha racionalización na cal non queda claro se subxace o suposto da radical heteroxeñidade da explicación, como produto cognitivo, nas ciencias “naturais” e nas ciencias sociais. Tendo decidido de antemán (como cuestión non suxeita a resposta empírica) que as ciencias sociais “explican” e verificándose que carecen de leis xerais, manipúlase o concepto de explicación ata encaixalo no molde das nosas prácticas. Á parte de que sería posible impu- tar a ausencia de tal tipo de leis nas ciencias sociais á inoperancia dos investigadores ou de que a súa inexistencia presente non exclúa o seu “descubrimento” futuro, ante a definición da explicación segundo o modelo da lei de cobertura, é posible tomar unha das dúas opcións seguintes: ou concluír que as ciencias sociais non explican, ou ben desbotala argumentando que, *haxa ou non tal tipo de leis (xerais) nas ciencias sociais*, a explicación consiste noutra cousa. Por outro lado, se ben a reclamación da herdanza de Elster, Boudon, Schelling e Coleman parece xustificada, o aparente padecemento do complexo de falta de lexitimación que move a cada propoñente dun enfoque relativamente orixinal a ampararse no santo patrón da socioloxía (Weber) e noutras autoridades (Parsons e Merton), que acabaron por dar para tanto como no seu día a psicanálise ou o marxismo, resulta inquietante.

No libro predominan, con todo, propostas recomendables para a mellora da teorización e da investigación sociais. En primeiro lugar, é especialmente pertinente a insistencia de Hedström en que para dotar de carácter científico as ciencias sociais é condición necesaria o uso de “ferramentas analíticas formais”. A formalización contribúe de varios modos á teorización: aumenta a precisión da construción teórica, mercé á manipulación rigorosa da “sintaxe” das linguaxes formais; proporciona vantaxes heurísticas; contribúe a reducir a proliferación teórica; e facilita un tratamento rigoroso, alleo á manipulación metafórica dos conceptos respectivos, que cunha frecuencia sintomática dunha adición se exhibe nas ciencias sociais, de fenómenos como os *efectos de soleira*, a *dependencia da senda*, a *causalidade cumulativa*, os *tipping points* ou a desproporción entre a magnitude e a unicidade dun fenómeno social e as das súas causas, entre outros.

Entre os formalismos dispoñibles, Hedström inclínase pola simulación computacional baseada en axentes (ABM), por canto facilita a análise das relacións entre fenómenos de nivel individual e de nivel social (é dicir, a conexión micro-macro), avaliando os resultados sociais que é probable que produzan grupos de axentes virtuais. Deixando de lado os debates sobre os fundamentos epistemolóxicos da simulación, ha de subliñarse que esta opción contribúe a facer participar as ciencias sociais no desenvolvemento de investigacións multidisciplina- rias nas que conflúen desde a física estatística ata os ABM (en economía), a econofísica (xogos de minoría, por exemplo), os modelos baseados en individuos (IBM) (en ecoloxía), a análise de redes ou, en xeral, os estudos sobre a complexidade. Téñase en conta que non se trata de importar, cun fundamento nun razoamento por analogía, modelos doutras ciencias ás ciencias sociais. Pola contra, a converxencia interdisciplinaria é o resultado da investigación de fenómenos da mesma “natureza” en todos os eidos.

É oportuno facer un par de observacións, relativas, a primeira, á relación entre os ABM e a formalización alternativa considerada por Hedström e, a segunda, a unha formalización alter- nativa omitida. Como alternativa principal, Hedström sinala os modelos de ecuacións diferen- ciais ou de ecuacións en diferenzas característicos da *dinámica de sistemas* (os modelos basea- dos en ecuacións ou EBM), aos cales recoñece, para algunhas investigacións, certas vantaxes. Repárese en que a natureza das diferenzas entre os ABM e os EBM non debería confundirse. Concretamente, uns e outros son matemáticos e en ambos os dous tipos de modelos “hai ecuacións”. En realidade, é posible formalizar todo ABM mediante un EBM ou calquera outro

método computacional. As diferenzas residen na dificultade de formalizar con EBM certos procesos sen alcanzar un nivel de complexidade practicamente intratable; nos niveis de análise aos cales é máis fácil aplicar os modelos (só ao sistémico, os EBM; o sistémico e o individual, os ABM); na maior “verosimilitude” social dos ABM; e (non é vantaxe menor) na maior intelixibilidade dos ABM para quen careza de formación matemática sólida. En canto ás formalizacións omitidas, ao noso xuízo, tamén resultan prometedoras para o avance da construción teórica as baseadas no uso da lóxica de primeira orde ou, máis recentemente, das lóxicas non monotónicas que nos últimos anos abundan no campo da teoría da organización.

Ao servizo do obxectivo de vincular teorización e investigación empírica, Hedström recoñece, de acordo con Goldthorpe, a utilidade da análise estatístico-cuantitativa. En cambio, discrepa de Goldthorpe sobre a validez da TER como teoría da acción que subministre os microfundamentos. Para explicar o paso da acción individual aos resultados sociais emprega ABM “empíricamente calibrados” (que denomina ECA), cuxo funcionamento ilustra nun capítulo en coautoría con Yvonne Åberg, no cal se poñen de relevo as dificultades prácticas de encontrar os datos sobre DBO necesarios para operativizar con todo rigor o modelo. Fronte ao uso habitual dos ABM exclusivamente como instrumentos de construción de teoría, trátase cos ECA de empregar os resultados das análises estatísticas para informar a especificación do modelo e para valorar o seu rendemento con parámetros realistas: os resultados estatísticos han de influír no modelado dos mecanismos operativos e na selección dos factores perturbadores. A explicación mediante mecanismos, así construída, é unha explicación de tendencias que, fronte aos modelos estocásticos, emprega unha linguaxe determinista, apelando a dúas razóns que estimamos convincentes: tanto porque o azar só debería incluírse nun modelo como factor residual de último recurso, como por razóns de economía expresiva. Por iso, na construción dunha teoría explicativa non importa a *fidelidade de exemplar*, senón a *fidelidade de tipo* á lóxica da acción; os erros predictivos, ocasionados pola converxencia de múltiples procesos, alleos en parte ao modelo explicativo construído, non falsan a teoría, pero esixen unha conexión máis estreita entre o modelo abstracto e o fenómeno social que se pretende explicar.

Compartimos sen reservas o escepticismo moderado do autor respecto á utilidade dos conceptos categóricos (clase, cultura, por exemplo). Así mesmo, estimamos que é recomendable desembarazarse dunha vez por todas nas ciencias sociais dunha práctica digna de figurar entre as “loucuras filosóficas” espidas, entre a fina ironía e a ocasional brochada de sarcasmo, por David Stove: renegando do carácter convencional da linguaxe científica, as ciencias sociais consómense nunha incesante busca do *verdadero* significado dos termos a través de disputas conceptuais, en xeral, inútiles para a xeración de explicacións dos fenómenos sociais.

Acaso por esta desconfianza das que Domenico Parisi denominou *empresas de palabras*, Hedström apenas trata de combater nas volcadas na definición de mecanismo e, tras unha listaxe dalgúns definicións e a detección interesada dun fondo común en todas elas, resoltamente adopta a de Machamer, Darden e Craver, reservando para o último parágrafo do libro unha alusión crítica máis que xustificada ao xa célebre texto de King, Keohane e Verba, cuxa definición de mecanismo desfigura o concepto, fai proliferar innecesariamente conceptos teóricos e priva o enfoque da súa singularidade.

REFERENCIAS

- Barbera, F. 2004. *Meccanismi sociali. Elementi di sociologia analitica*. Bologna: Il Mulino.
- Boudon, R. con (Robert Leroux). 2003. *Y a-t-il encore une sociologie?* Paris: Odile Jacob.
- Goldthorpe, J. H. 2000. *On Sociology: Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Hedström, P. e Swedberg, R. 1998. *Social Mechanisms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Parisi, D. 2001. *Simulazioni. La realtà rifatta nel computer*. Bologna: Il Mulino.
- Stove, D. 1993. *El culto a Platón y otras locuras filosóficas*. Madrid: Cátedra.

Celestino García Arias
Universidade de Santiago de Compostela
Depto. Ciencias Políticas e Sociais